Journal of Theory & Practice in Curriculum
Vol.6 (3); 2016, 143-164

دو فصلنامهٔ **نظریه و عمل در برنامهٔ درسی**
سال سوم، شمارهٔ ۶، پاییز و زمستان ۱۳۹۴، ۱۶۴-۱۴۳

ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه (شاخهٔ کار و دانش) با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان

Evaluation the Curriculum of the Work and Knowledge Branch with Emphasis on Entrepreneurship in Views of Experts

لیلا محمدامین‌زاده[۱]. دکتر محمد سیفی[۲]. دکتر علیرضا فقیهی[۳].

چکیده: پژوهش حاضر با هدف ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان انجام شده است. روش تحقیق پیمایشی و جامعهٔ آماری را کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی شاخهٔ کار و دانش (۱۹۴ نفر) تشکیل می‌دهند. ۱۲۳ نفر به عنوان نمونه بر اساس جدول مورگان بصورت تصادفی انتخاب شدکه تنها ۸۷ نفر از افراد نمونه پرسشنامه ها را برگشت دادند. ابزار ارزیابی برنامه کارآفرینی آلن گیب برای دستیابی به داده‌ها استفاده شد. مقدار t تک گروهی حاصله باتوجه به مؤلفه‌های؛ توسعه رفتار ٤/٢٩٧١٠١، ایجاد همدلی ٤/٦٦٨٧٥٥، ارزش‌های کارآفرینانه ٤/٩٦١٥٥٦، ایجاد انگیزه ٤/٢٨٤٧٨٤، درک فرآیند ورود به کسب‌وکار ٤/٠٧٨٨٧١، ظرفیت‌سازی ٥/٠٧٥٥٠٥، ملزومات کسب‌وکار ٥/٢٧٥٤٥٥، مدیریت روابط ٤/١٧٨٣١١ است که ازتی بحرانی ١/٩٨±بیشتراست. اختلاف بین مقادیر آزمون و میانگین متغیر در جامعه بسیار کم است به بیان دیگر برنامهٔدرسی شاخهٔ کار و دانش برمبنای کارآفرینی از دید متخصصان پایین‌تر از حد متوسط و ضعیف است.

کلیدواژه: برنامهٔ درسی، کارآفرینی، کار و دانش، کارشناسان.

L. Mohammadaminzadeh.M. Seifi (Ph. D).
A. Faghihi (Ph. D).

Abstract: This study، with the idea of entrepreneurship in mind، was conducted with the goal of evaluating the views of the curriculum experts in the high school vocational branch. The method was survey and statistical community included194curriculum experts and specialists of vocational high schools. Research sample volume(123subjects) was selected randomly based on the Morgan Table and، in the end، only 87questionnaires were returned. In order to gather required data from questionnaires Alan Gibb's evaluation tools of entrepreneurship plan were used. The acquired collective single **t** for experts is according to these components: behavior development4.297101،developing communion 4.668755، values of entrepreneurship 4.961556، motivate careers4.284784، understand the process of entering into business 4.078871،Capacity building 5.075505،the key business essentials 5.275455، relations management 4.178311،which every amount is higher than the single **t** critical amount ±1.98.differences exist between the test amounts and the average variable in the community،But very little.In other words، in the experts' views، with the idea of entrepreneurship in mind، the vocational curriculum is in the Lower than average.

Key words: curriculum، entrepreneurship، vocational، experts

۱. دانشجوی دکتری برنامه‌درسی دانشگاه آزاد اسلامی اراک .رایانامه: leyla_aminzadeh63@yahoo.com
۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک(نویسنده مسئول) رایانامه: m-seifi@iau-arak.ac.ir
۳. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک. رایانامه: faghihialireza@yahoo.com

مقاله مستخرج از پایان نامه دکتری است . تاریخ دریافت:۹۴/۱۱/۹ تاریخ پذیرش:۹۴/۱۲/۱۶

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

مقدمه

ارزیابی یکی از رویکردهای مهم برای دستیابی به موفقیت است. تغییرات سریع محیط، تشدید فضای رقابتی، کوتاه شدن چرخهٔ حیات محصولات و افزایش روزافزون انتظارات جامعه، نیاز به ارزیابی را اجتناب ناپذیر کرده است (یداللهی فارسی، ١٣٨٤). با ارزیابی سازمان‌ها و نظام‌های آموزشی می‌توان در مورد موفقیت و عدم موفقیت برنامه‌های آن‌ها اظهار نظر کرد تا در جهت تدوین برنامه‌های آتی سیاست‌های لازم اتخاذ گردد (علی محمدی، مهرعلیزاده و شاهی، ١٣٩١). یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در اصلاح نظام‌های آموزشی و ایجاد تغییرات بنیادی در کیفیت یاددهی یادگیری مدرسه‌ای، ارزیابی نظام آموزشی و برنامهٔ درسی است (بازرگان، ١٣٨٠). برنامهٔ درسی؛ به محتوای رسمی و غیر رسمی، فرایند محتوی، آموزش‌های آشکار و پنهان اطلاق می‌گردد که به وسیلهٔ آن فراگیر تحت هدایت مدرسه دانش لازم را به دست می‌آورد، مهارت را کسب و گرایش، قدرشناسی و ارزش‌ها را در خود تغییر می‌دهد (فتحی واجارگاه، ١٣٨٨).

وظیفهٔ آموزش متوسطه، آماده ساختن جوانان برای انتخاب مسیرهای زندگی و شکل دادن به این مسیرها در جهت قبول مسئولیت‌ها در آینده است (جنتری[1] و هوبارد[2]، ٢٠٠٤، ص ٥٧). در دهه‌های گذشته، برخی از کشورها، آموزش کارآفرینی و توسعه مهارت‌های کارآفرینی را در جهت پاسخ به نیازهای در حال تغییر جامعه معرفی کرده‌اند (هاوستون[3] و مالهالند[4]، ٢٠٠٣، ص ٥٩).

دوره‌های آموزش کارآفرینی در دوره‌های مختلف تحصیلی از ابتدایی تا دبیرستان نیز مورد توجه قرار گرفته است (احمدپورداریانی و مقیمی، ١٣٨٥). نخستین هدف توسعهٔ کارآفرینی همانا تربیت نمودن افرادی متکی به نفس و آگاه به فرصت‌ها و به طور کلی افرادی است که تمایل بیشتری به راه اندازی کسب و کارهای مستقل دارند

[1] Gentry
[2] Hubbard
[3] Houston
[4] Mulholland

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

(احمدپور داریانی، ۱۳۸۹). اگر برنامه‌های آموزشی رشته‌های مختلف در یک نظام آموزشی، هماهنگ با محتوای مورد نیاز بازار کار باشند، برنامه‌های آموزشی و برنامه‌ریزی آموزشیِ صورت گرفته، روند درست و مطلوبی را طی کرده است (رضائیان، ۱۳۸۰).

ادبیات موجود در زمینهٔ آموزش‌های مهارتی، بر اهمیت این آموزش‌ها در پیشرفت اقتصادی و تحقق یافتن اهداف اجتماعی و فردی تأکید دارد. معمولاً اعتقاد بر این است که این نظام بیشتر به تربیت نیروی انسانی نیمه ماهر همت می‌گمارد. حقیقت امر این است که این نظام باید توانایی تربیت نیروی انسانی متخصص ماهر را داشته باشد (صالحی، زین آبادی وکیامنش، ۱۳۸۵، ص ۱۲۱).

تقریباً در تمام پایه‌های تحصیلی همهٔ کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، آموزش و ترویج کارآفرینی جایگاه ویژه‌ای دارد. در ایران، بحث کارآفرینی و آموزش آن در شاخهٔ کار و دانش نظام آموزش‌وپرورش مطرح شده و در برنامهٔ درسی جای گرفته است. بحث کارآفرینی و طرح دیدگاه‌های نو و روزآمد در این باره، با توجه به جوان بودن جامعه ایران که جمعیت قابل توجهی از آن جویای کار هستند، ضرورتی دو چندان می‌یابد (سبحانی نژاد و مقدم، ۱۳۹۲).

برای نیل به ارتباط موضوعی و یا تقویت یادگیری، برنامه‌های ملحق شدن دانش‌آموزان به صنایع محلی بین بخش‌های خصوصی و دولتی گسترش داده شده است (ونکاتارامان، ۲۰۰۰، ص ۱۱۸). مهم‌ترین عامل مؤثر در حرکت کارآفرینی از قوه به فعل، بروز روحیهٔ کارآفرینی در دانش آموزان از طریق برنامه‌های درسی مدارس می‌باشد (عبدی زاده، نظری و اسدزاده، ۱۳۹۱). در کل برنامهٔ درسی مدارس برای تقویت روحیه کارآفرینی باید، شامل کلیه تجارب و فرصت‌های یادگیری باشد که به صورت رسمی و غیر رسمی تحت نظارت و مسئولیت نظام آموزشی به منظور ایجاد تغییر مطلوب در دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های دانش آموزان بررسی و و اجرا شود و عملکرد و بازده آن مورد ارزیابی قرار گیرد (ملکی، ۱۳۸۱). میزان موفقیت برنامه‌ها بیشتر به انعطاف‌پذیری آن‌ها در روش انتقال و شناسایی نیازهای مختلف و مباحث و

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

مسائل گوناگونی که پیش روی جوانان است، بستگی دارد. معرفی آموزش کارآفرینی در آموزش متوسطه با الگو گرفتن از برنامه‌های آموزشی مرتبط، توسعهٔ حرفه‌ای و تحقیقات حاصل از این الگوها و حتی مشارکت با عرضه کنندگان برنامه‌های غیررسمی شتاب بیشتری می‌یابد (هانون[1]، ٢٠٠٧، ص ١٨٤). واضح است که آموزش کارآفرینی مستلزم آن است که معلم به کلیت دروس نگاه کند تا بتواند مهارت‌ها و دانش موجود را بسنجد (گالووی و براون[2]، ٢٠٠٢، ص ٤٠٠). در پژوهش حاضر نیز منظور از برنامهٔ درسی مجموعهٔ کتب درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش است و همهٔ اسناد برنامهٔ درسی مربوط به این دوره (نظیر سند تحول بنیادین، برنامهٔ درسی ملی، برنامه پنجم توسعه) را شامل نمی‌شود.

خود اشتغالی و کارآفرینی در برنامهٔ درسی تمام سطوح آموزشی کنیا ادغام شده است. افزایش علاقه یادگیرندگان به کارآفرینی با افزایش دوره های آموزشی بوجود می‌آید (آنگوا[3]،٢٠١٣). از بُعد کارآفرینی، آموزش‌وپرورش منطقه بخصوص در سطح عالی آموزش‌وپرورش، رشد سریعی داشته است. مایربرگ[4] و لیل سمدس[5] (٢٠١٣) معتقدند ایجاد نگرش مثبت دانش آموزان در مدارس ابتدایی به کارآفرینی و ترویج کارآفرینی در میان دانش آموزان در همهٔ سنین با تمرکز بر شایستگی‌های کارآفرینی مد نظر است. نجِل[6] و لارنس[7] (٢٠١٣) بیان می دارند که دانش آموزان موضوع کارآفرینی را به عنوان تشویقی قوی برای شروع کسب‌وکار خود می‌دانند. ماسیسن[8]، جانسن[9] و ماسیسن (٢٠١٢) معتقدند برنامهٔ کارآفرینی به منظور تسهیل بهتر کارآفرینی در آموزش‌وپرورش طرح شد و تعداد قابل توجهی از جوانان در اوگاندا تحت تأثیر عوامل مذکور، در نسل‌های بعدی از کارآفرینان و رهبران کسب‌وکار شدند.

[1] Hannon
[2] Galloway& Brown
[3] Ongwae
[4] Myrberg
[5] Lill-Smeds
[6] Nagel
[7] Larsen
[8] Mathisen
[9] Johansen

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

کارآفرینی نباید فقط یک فعالیت فوق برنامه باشد، بلکه باید در برنامه اصلی و در گسترش و کیفیت آموزش‌وپرورش کارآفرینی تغییر ایجاد کند(هاتاک[1] و رینر[2]،۲۰۱۱). درمدارس و دانشکده‌ها فنی، آموزش کارآفرینی تبدیل به یک آموزش بسیار محبوب امروزه شده است (تانگ[3]،۲۰۱۱). اوتربورگ[4] (۲۰۱۱) دانش آموزان به کارآفرینی نیاز دارند، برداشت‌های مختلف دانش آموزان مدارس متوسطه از یادگیری کارآفرینی در درک، شناسایی و تعریف وظیفه، ارتباطات، ساخت تیم، یادگیری در شیوه‌های مختلف اجتماعی مؤثر است. مدرسه با استفاده از برنامهٔ آموزش کارآفرینی به عنوان یک رویکرد یادگیری و ایجاد چالش برای دانش آموزان، به خود و دیگران کمک می‌کند. زاپرکا[5] (۲۰۱۰) جداسازی عوامل مهم در کمک به کارآفرینی فردی، شناسایی ویژگی‌های شخصی و مهارت‌های مورد نیاز برای توسعه کارآفرینی در میان دانش آموزان جهت ایجاد یک مدل کارآفرینی دانشجویی مبتنی برکشف تجربی است. جوکلا[6] (۲۰۱۰) معرفی شیوه‌های آموزش کارآفرینی و اینکه چگونه می‌توان بهترین مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای منطقه‌ای را ایجاد کرد، بهترین شیوه‌های آموزش کارآفرینی است که باعث توسعهٔ کارآفرینی محلی می‌باشد، چرا که نیازهای دنیای کسب‌وکار محلی را در نظر دارد. مگوایر[7] (۲۰۰۹) کمک‌های مالی و حمایت از برنامهٔ آموزش برای کارآفرینی کمتر وجود دارد که تا حدی ناشی از تنوع در اهداف، محتوا و ارائه برنامه‌های کارآفرینی است. آموزش‌وپرورش و آموزش (آموزش مادام العمر) کارآفرینی و خلاقیت ابزار ارجح برای تشویق رفتار کارآفرینی هستند و شواهد نشان می دهد که این برنامه‌ها می‌تواند بر فعالیت‌های کارآفرینی و عملکرد(عملکردِ چه؟) تأثیر داشته باشد. اوستیبک[8]، پراگ[9] و آیسوستاین[1] (۲۰۰۸) برنامهٔ آموزش کارآفرینی در صلاحیت‌های کارآفرینی و

[1] Hatak
[2] Reiner
[3] Tung
[4] OtterbOrg
[5] Župerka
[6] Jokela
[7] Maguire
[8] Oosterbeek
[9] Praag

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

مقاصد آن تأثیر بسزایی دارد. ماهیو[2] (٢٠٠٦) فعل و انفعال بین سطوح مختلف برنامه وجود دارد. مطالعات سیاست آموزش‌وپرورش باید شامل سطح فراتر از مرزهای ملی باشد. اسمیت[3]، کالینز[4] و هانون[5] (٢٠٠٦) اجرای برنامه‌های کارآفرینانه در دانشگاه به دلیل محدودیت منابع، فقدان آموزش ویافتن کارآفرینان شایسته، کاری مشکل است. کایلر[6] (٢٠٠٥) عرضهٔ برنامه، آموزش، اطلاعات و تأمین مالی، منجر به افزایش کارآفرینان نوظهور خواهد شد. هوارد[7] (٢٠٠٤) رابطه مستقیم بین این قابلیت‌ها و توانایی‌های کارآفرینی وجود دارد. رایموند[8] (٢٠٠٣) نیازهای یادگیری کارآفرینان آمریکای لاتین در زمینهٔ کارآفرینی شامل: ١. دانش کسب و کار، یادگیری برنامه‌ریزی کسب و کار، هدف گذاری، کنترل کیفیت، اخلاق کسب و کار؛ ٢. مهارت‌های انسانی شامل: توسعهٔ رهبری، انگیزش در کارکنان، تصمیم گیری، تفویض اختیار، ریسک پذیری و توسعهٔ بینش و درک سبک‌های مدیریت؛ ٣. مهارت‌های کسب‌وکار شامل: فروش، سازماندهی، فنون مذاکره، خلاقیت و نوآوری، ارتباط شفاهی کسب وکار و مهارت‌های تبلیغاتی.

سبحانی نژاد و مقدم (١٣٩٢) با تبیین ابعاد و مؤلفه‌های نگرش جامع کارآفرینی درمحتوای کتب عمومی و تکمیل مهارت متوسطهٔ کار و دانش، در کتب عمومی، بیشترین میزان توجه به مؤلفه‌های نگرش جامع کارآفرینی را در کتاب «دین‌وزندگی» و کم‌ترین توجه را در کتاب «زبان فارسی» می‌دانند. بیشترین توجه به بُعد عاطفی و کم‌ترین توجه به بُعد شناختیِ نگرشِ جامعِ کارآفرینی بود. در کتب تکمیل مهارت؛ بیشترین میزان توجه به مؤلفه‌های کارآفرینی در کتاب «کارآفرینی» و کم‌ترین توجه در کتاب «بهداشت و ایمنی کار» بوده به علاوه بیشترین توجه به بعد شناختی و کمترین توجه نیز به مؤلفه‌های بُعد عاطفیِ نگرش جامع کارآفرینی بوده است. خوب، محمدزاده، کشاورز و علیدادی (١٣٩١) (با بررسی تأثیر برنامهٔ درسی

[1] IJsselstein
[2] Mahieu
[3] Smith
[4] Collins
[5] Hannon
[6] Kailer
[7] Howard
[8] Raymond

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

کارآفرینی بر تمایلات کارآفرینانهٔ هنرجویان سال سوم شاخه‌های فنی و حرفه ای و کـار و دانش هنرستان‌های شهر داراب، برنامهٔ درسی کارآفرینی را بر تمایلات کارآفرینانهٔ هنر جویانِ گروه آزمایش، مؤثر یافته و تفاوت معناداری مشاهده کردند. عزیزی (۱۳۸۸) بین برنامه‌های تحصیلی و آموزشی ارائه شده از سوی دانشکده‌های دانشگاه شهید بهشـتی و میزان کارآفرینی در دانشجویان از نظر آنان، رابطهٔ معنی‌داری نیافته است. عناصر مختلف برنامهٔ درسی باید در جهت ایجاد شایستگی لازم در ابعاد دانش، نگرش و مهـارت‌هـای مورد نیاز یک حیطهٔ تخصصی در دانشجو، پرورش مهارت‌های عالی ذهنی، آشـنایی بـا دانش کارآفرینی و ایجاد روحیهٔ کارآفرینی که جملگی به منظور تربیت دانش آموختگان کارآفرینی ضروری است، به کارگرفته شوند(کوثری،۱۳۸۷). افزون بـر ایـن سـازماندهی برنامه‌های درسی به صورت میان رشته‌ای، مسئله محـوری و ایجـاد فرصـت تجربـه در محیط‌های یادگیری واقعی و ارزشـیابی اصـیل از مهـم‌تـرین عوامـل مـؤثر بـر پـرورش مهارت‌هـای کـارآفرینی دانشـجویان بـه شـمار مـی‌رود. ظهیـری (۱۳۸۷) عـدم وجـود برنامه‌هـای معطـوف بـه کـارآفرینی در دانشـگاه علـوم پزشـکی کشـور در مقایسـه بـا دانشگاه‌های کشورهای پیشرفته وحتی دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم را نتیجه می‌گیرد. جان نثاری (۱۳۸۷) متغیرهای ریسک پذیری، گـرایش بـه نـوآوری، بازاریـابی و طـرح کسب‌وکار در آموزش مهارت‌های کسب‌وکارِ اثربخش و متغیرهای انگیزهٔ فراگیـران، راه اندازی کسب وکار، قصد کارآفرینانه و ارتباطات انسانی غیر اثربخش بوده‌اند.

۱-۱. اهداف پژوهش

هدف اصلی: ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شـاخهٔ کـار و دانـش بـا نظـر بـه موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان

اهداف ویژه:

۱-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به توسـعه رفتـار، نگرش و مهارت کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان

۲-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد همـدلی با دنیای زندگی کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان

۳-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش بـا توجـه بـه ارزش‌هـای اصلی کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

٤-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد انگیزهٔ مسیر شغلی کارآفرینی از دیدگاه متخصصان

٥-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به کمک به درک فرآیند ورود به کسب‌وکار و وظایف از دیدگاه متخصصان

٦-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی از دیدگاه متخصصان

٧-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب‌وکار از دیدگاه متخصصان

٨-ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد و کنترل مدیریت روابط از دیدگاه متخصصان

٢-١. سؤال اصلی پژوهش

سؤال کلی پژوهش: برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان برنامهٔ درسی در چه شرایطی قرار دارد؟

سؤال‌های ویژه پژوهش:

١-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به توسعه رفتار، نگرش و مهارت کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٢-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد همدلی با دنیای زندگی کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٣-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ارزش‌های اصلی کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٤-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد انگیزه مسیر شغلی کارآفرینی از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٥-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به کمک به درک فرآیند ورود به کسب‌وکار و وظایف از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٦-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٧-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب‌وکار از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

٨-برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد و کنترل مدیریت روابط از دیدگاه متخصصان در چه شرایطی است؟

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

روش پژوهش

این مطالعه به ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان می‌پردازد. پژوهش از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی و برحسب نحوهٔ گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق در دستهٔ تحقیقات زمینه‌یابی است. جامعهٔ آماریِ پژوهشِ حاضر را کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش تشکیل می‌دهند که شامل ۱۹٤ (۱٤٦ مرد، ٤۷ زن) نفر که تعداد ۱۲۳ (۹۳ مرد، ۳۰ زن) نفر از جامعه جامعهٔ آماریِ پژوهشِ حاضر را کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش تشکیل می‌دهند که شامل ۱۹٤ (۱٤٦ مرد، ٤۷ زن) نفر که تعداد ۱۲۳ (۹۳ مرد، ۳۰ زن) نفر از جامعه به عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه گیری جدول مورگان جهت انجام پژوهش انتخاب شدند و پرسشنامه در اختیار آن‌ها قرار گرفت. تنها ۸۷ پرسشنامه از سوی آزمودنی‌ها برگشت داده شده بود باتوجه به تعداد پاسخنامه‌های برگشتی برای گروه کارشناسان و متخصصان تحلیل برای ۸۷ نفر آزمودنی اجرا شده است.

جدول ۱: جامعه و نمونه آماری

		جامعه	نمونه مورد نظر	پاسخ دهندگان به پرسشنامه
کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی	زن	٤۷	۳۰	۲۱
	مرد	۱٤٦	۹۳	٦٦
	کل	۱۹٤	۱۲۳	۸۷

- ابزار پژوهش

ابزار پژوهش پرسشنامه ارزیابی برنامهٔ کارآفرینی گیب[1] (۲۰۰۷) بود که از ۸ بخش اصلی تشکیل شده است و زیر مجموعه‌های آن عبارتند از؛ توسعهٔ رفتار، نگرش و مهارت کارآفرینانه، ایجاد توانایی مدیریت برای زندگی کارآفرینانه، ارزش‌های

[1] Gibb

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

اصلی کارآفرینانه، ایجاد انگیزهٔ کارآفرینی، کمک به درک فرآیند ورود به کسب‌وکار و وظایف، ظرفیت‌سازی مخصوص کارآفرینی، شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب و کار، ایجاد و کنترل مدیریت روابط که به ترتیب شامل ١٢، ١٠، ١٢، ٤، ٢، ١٠، ١٤ و ٥ گویه است. امتیازدهی و تفسیر نتایج آن به این شیوه است که برای هر گزینه از خیلی زیاد (٥) شروع و به خیلی کم (١) منتهی می‌شود. برای تایید روایی ابزار اندازه گیری از روایی همگرا و اگرا استفاده شده است. روایی همگرا به این اصل برمی گردد که شاخص های هر سازه با یکدیگر همبستگی میانه ای داشته باشند. طبق نظر مورنل و لاکر (١٩٨١)، معیار روایی همگرا بودن این است که میان واریانس های خروجی (**AVE**) بیشتر از ٠/٥ باشد که برای سازه های این ابزار ٠/٦٨ می باشد. مقدار آلفای کرونباخ در ادامه می‌آید. برای تحلیل داده‌های پژوهش از آزمون تی تک متغیره استفاده شد.

جدول ٢: ضریب آلفای کرونباخ حاصله برای ابزار ارزیابی برنامهٔ کارآفرینی

ارزیابی برنامهٔ کارآفرینی آلن گیب (کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی)								
مؤلفه‌ها	توسعه رفتار، نگرش و مهارت	ایجاد همدلی با دنیای زندگی	ارزش های اصلی کارآفرینانه	ایجاد انگیزه مسیر شغلی	کمک به درک فرایند ورود به کسب‌وکار و وظایف	ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی	شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب و کار	ایجاد و کنترل مدیریت روابط
تعدادگویه ها	١٢	١٠	١٢	٤	٢	١٠	١٤	٥
آلفای کرونباخ	٠/٧١	٠/٦٥	٠/٧٣	٠/٧٨	٠/٨١	٠/٧٧	٠/٧٤	٠/٧٧

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

یافته‌های پژوهش

بررسی سؤال اول پژوهش:

جدول ۳: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای توسعه رفتار، نگرش و مهارت کارآفرینانه

شاخص	میانگین متوسط: ۳				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
توسعه رفتار، نگرش ومهارت کارآفرینانه	٤/٢٩٧١٠١	٨٧	٠/٠٥١	٣/١٣٢٨٧٤	١/١٥٦٦٦٧

براساس جدول (۳) مقدار t به دست آمده از بررسی توسعهٔ رفتار، نگرش و مهارت کارآفرینانه، برابر با ٤/٢٩٧١٠١ می‌باشد و این مقدار از مقدارِ بحرانیِ ۱,۹۸ ± با درجات آزادی ٨٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است، میانگین ۳ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (٣/١٣٢٨٧٤) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ۳ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است؛ در نتیجه با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت که برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به توسعه رفتار، نگرش و مهارت کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از متوسط قرار دارد.

بررسی سؤال دوم پژوهش:

جدول ٤: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای ایجاد همدلی با دنیای زندگی کارآفرینانه

شاخص	میانگین متوسط: ۳				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
ایجادهمدلی بادنیای زندگی کارآفرینانه	٤/٦٦٨٧٥٥	٨٧	٠/٠٤٤	٣/١١١٤٩٤	١/٠٢١٨٧٩

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

براساس جدول (٤) مقدار t به دست آمده از بررسی ایجاد همدلی با دنیای زندگی کارآفرینانه برابر با ٤/٦٦٨٧٥٥ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی ١,٩٨ ± با درجات آزادی ٨٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ٥ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است، میانگین ٣ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (٣/١١١٤٩٤) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ٣ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است، در نتیجه با اطمینان ٩٩ درصد می‌توان گفت که برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد همدلی با دنیای زندگی کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از متوسط قرار دارد.

بررسی سؤال سوم پژوهش:

جدول ٥: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای ارزش‌های اصلی کارآفرینانه

شاخص	میانگین متوسط: ٣				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
ارزش های اصلی کارآفرینانه	٤/٩٦١٥٥٦	٨٧	٠/٠٠٢	٣/١٩٤٣٦٨	٠/٩٤٨١٧٦

براساس جدول (٥) مقدار t به دست آمده از بررسی ارزش‌های اصلی کارآفرینانه برابر با ٤/٩٦١٥٥٦ می‌باشد، این مقدار از مقدار بحرانی ١,٩٨± با درجات آزادی ٨٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ٥ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است، میانگین ٣ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (٣/١٩٤٣٦٨) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ٣ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است، در نتیجه با اطمینان ٩٩ درصد می‌توان گفت که برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ارزش‌های اصلی کارآفرینانه از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از متوسط است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

بررسی سؤال چهارم پژوهش:

جدول ٦: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای ایجاد انگیزهٔ مسیر شغلی کارآفرینی

شاخص	میانگین متوسط: ۳				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
ایجاد انگیزه مسیرشغلی کارآفرینی	٤/٢٨٤٧٨٤	۸۷	۰/۰۵۳	۳/۲۰٦۸۹۷	۱/۱۲۵۲۱۲

براساس جدول (٦) مقدار t به دست آمده از بررسی ایجاد انگیزه کارآفرینی برابر با ٤/٢٨٤٧٨٤ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی ۱٫۹۸± با درجات آزادی ۸٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ۵ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است میانگین ۳ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (۳/۲۰٦۸۹۷) به دست آمده نزدیک به عدد ۳ بوده است و تفاوت میانگین حاصله با میانگین مبنا کمتر از ۰/۵ واحد است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، در نتیجه می‌توان گفت برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به مولفه ایجاد انگیزهٔ کارآفرینی از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از حد متوسط است.

بررسی سؤال پنجم پژوهش:

جدول ۷: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای کمک به درک فرآیند ورود به کسب‌وکار و وظایف

شاخص	میانگین متوسط: ۳				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
کمک به درک فرآیندورود به کسب وکار ووظایف	٤/۰۷۸۸۷۱	۸۷	۰/۰٤۸	۳/۱۵۵۱۷۲	۱/۳٦۱۰۱٤

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

براساس جدول (٧) مقدار t به دست آمده از بررسی کمک به درک فرآیند ورود به کسب‌وکار و وظایف برابر با ٤/٠٧٨٨٧١ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی ١,٩٨± با درجات آزادی ٨٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ٥ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است، میانگین ٣ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (٣/١٥٥١٧٢) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ٣ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است، در نتیجه با اطمینان ٩٩ درصد می‌توان گفت برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به کمک به درک فرآیند ورود به کسب‌وکار و وظایف از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از متوسط قرار دارد.

بررسی سؤال ششم پژوهش:

جدول ٨: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی

شاخص	میانگین متوسط: ٣				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی	٥/٠٧٥٥٠٥	٨٧	٠/٠٢٢	٣/٢٣١٠٣٤	٠/٩٩٤٢٧٢

براساس جدول (٨) مقدار t به دست آمده از بررسی ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی برابر با ٥/٠٧٥٥٠٥ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی ١,٩٨± با درجات آزادی ٨٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ٥ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است میانگین ٣ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (٣/٢٣١٠٣٤) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ٣ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است، در نتیجه با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ظرفیت‌سازی شایستگی مخصوص کارآفرینی از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از متوسط قرار دارد.

بررسی سؤال هفتم پژوهش

جدول ۹: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب و کار

شاخص	میانگین متوسط: ۳				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب وکار	۵/۲۷۵٤۵۵	۸۷	۰/۰۱٤	۳/۲۸۱٦۰۹	۱/۰٤٦۰۰۷

براساس جدول (۹) مقدار t به دست آمده از بررسی شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب‌وکار برابر با ۵/۲۷۵٤۵۵ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی ±۱,۹۸ با درجات آزادی ۸٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ۵ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است، میانگین ۳ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (۳/۲۸۱٦۰۹) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ۳ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است، در نتیجه با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان گفت برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به شرایط فراهم کردن ملزومات کلیدی کسب‌وکار از دیدگاه متخصصان در وضعیت پایین تر از متوسط است.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

بررسی سؤال هشتم پژوهش:

جدول ١٠: نتیجه حاصل از آزمونتی تک نمونه‌ای ایجاد و کنترل مدیریت روابط

شاخص	میانگین متوسط: ٣				
	T	فراوانی	سطح معنادار	میانگین	انحراف استاندارد
ایجادوکنترل مدیریت روابط	٤/١٧٨٣١١	٨٧	٠/٠٠٢	٣/١٦٠٩٢	١/٢٢٩٨٣٦

براساس جدول (١٠) مقدار t به دست آمده از بررسی ایجاد و کنترل مدیریت روابط برابر با ٤/١٧٨٣١١ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی ١,٩٨± با درجات آزادی ٨٦ بالاتر است. با توجه به اینکه طیف ٥ گزینه‌ایِ لیکرت در پرسشنامه استفاده شده است، میانگین ٣ برای محاسبهٔ متغیر در جامعه، مبنا قرار گرفته است. میانگین (٣/١٦٠٩٢) به دست آمده بسیار نزدیک به عدد ٣ بوده است که با توجه به خطاهای احتمالی انسانی و حتی نرم افزاری، عدد فوق را نمی‌توان عملکردی بالاتر از میانگین تلقی کرد، زیرا نمرات چسبیده به نقطهٔ وسط است، در نتیجه با اطمینان ٩٩ درصد می‌توان گفت برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با توجه به ایجاد و کنترل مدیریت روابط از دیدگاه متخصصان در وضعیتی پایین‌تر از متوسط قرار دارد.

بحث ونتیجه گیری

ارزیابی تدبیری است که با شناسایی وضعیت موجود، کشف نقاط ضعف و قوت، تبیین اثرات خواسته یا ناخواستهٔ برنامه منجر به شفافیت وضعیت موجود می شود. در سایهٔ ارزیابی، مسئولان، ضمن آگاهی از میزان موفقیت برنامه از نظرات یاران آموزشی مطلع می‌گردند. ایشان می‌توانند در صورت مشاهدهٔ هرگونه مسئله در برنامه مورد ارزیابی، با گزینش راهکارهای متناسب و به‌هنگام، در حرکت به سوی کیفیت بخشی به فعالیت‌ها، محصولات و خدمات، به گونه‌ای موفق قدم بردارند و عمل کنند.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

در دو دههٔ اخیر یکی از بحث‌های جدی در مجامع علمی و آکادمیک بحث آموزش کارآفرینی بوده است. شاخهٔ تحصیلی کار و دانش در راستای سیاست لزوم ارتباط و هماهنگی آموزش‌وپرورش و نیازهای بازار کار، تأسیس شده است. ایجاد شاخهٔ کار و دانش که با هدف اشاعهٔ مهارت آموزی تشکیل شده است و جهت گیری عمدهٔ آن، آماده کردن بخش قابل توجهی از جوانان، برای اشتغال مفید است. موفقیت برنامهٔ کار و دانش مستلزم این است که همهٔ عناصر و عوامل آموزشی (مدیر، معلم، محتوای آموزشی، مواد درسی، فضا، تجهیزات و...) از وضعیت مطلوب برخوردار باشند. وقتی‌که دانش‌آموزی در رشته‌ای ثبت‌نام می‌کند، نباید به حال خود رها شود، بلکه انتظار می‌رود همهٔ عوامل آموزشی در خدمت دانش‌آموز قرار گیرند و او را گام به گام به‌سوی موفقیت پیش ببرند. تلاش برای فراهم کردن چنین شرایطی، اهمیتی به‌اندازهٔ سرنوشت دانش‌آموزان دارد. این در حالی است که برنامه درسی شاخهٔ کار و دانش از دیدگاه کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی نسبت به موضوع کارآفرینی در سطحی پایین‌تر از حد متوسط(میانگین مبنا) قرار دارد؛ در حالیکه افرادی که وارد این شاخه می‌شوند، نیاز دارند که به منظور دریافت بازخوردِ مستمر از بازار کار و دخالت دادن نیازها و امکانات جامعه در ارتباط با موضوعی چون کارآفرینی، بیشتر مورد آموزش قرار گیرند.

تصمیم گیری در برنامه‌ریزیِ درسی، دارای قلمرو گسترده‌ای است وگروههای متعدد و مختلفی به دنبال تأثیرگذاری وسهیم شدن در تصمیمات مربوط به برنامه‌ریزی درسی هستند؛ این گروه‌ها به تناسب نقش‌های گوناگون خود همواره قصد مداخله و مشارکت در تصمیم‌گیری برنامهٔ درسی را دارند. تعیین حدود دخالت هر یک از این گروه‌ها و افراد در تصمیم‌گیری از جنبه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و نظری دارای اهمیت است. تنظیم اهداف و محتوای برنامه در اتاق‌های بسته و به دور از نیازسنجیِ واقعیِ جامعه نیز می‌تواند از دلیل ضعف برنامهٔ درسی شاخهٔ کار و دانش در ارتباط با موضوع کارآفرینی باشد. تأملی در برنامه‌های درسی و اجرایی در شاخهٔ کار و دانش، به

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

وضوح نمایانگر ضعف‌هایی محتوایی، ساختاری و اجرایی در بارورسازیِ کارآفرینی است که ترمیم این موارد در تحقق یافتنِ اهداف کارآفرینی اهمیتی دوچندان دارد.

در خصوص تربیت دانش‌آموزانِ شاخهٔ کار و دانش از جنبهٔ علمی باید اهداف به گونه‌ای تنظیم شوند که وضع عمومی، رشد، استعداد، رغبت و نیاز آن‌ها مدنظر قرار گیرد. مؤلفان کتب شاخهٔ کار و دانش باید تقاضای ناشی از برنامه‌های درسی نامتناسب را از بین ببرند. همچنین آموزش‌ها و انتقال مفاهیم در مقیاس یکنواخت اجرا می‌شود که با کاستی‌های بسیاری همراه است؛ زیرا نبود توازن بین امکانات مناطق مختلف نیز باعث سردرگمی و نداستن بسیاری از مطالب و مفاهیم می‌شود.

در پژوهش حاضر اظهارات کارشناسان و متخصصان برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش بیانگر این‌است که برنامه در جهت ایجاد کارآفرینی در حدّی پایین‌تر متوسط است که نمی‌تواند به طور کامل هدایتگر به سوی کارآفرینی باشد.

با این بررسی می‌توان نتیجه گرفت که برنامهٔ درسی به عنوان یکی از عوامل اصلی در این راه، به نسبتِ وظیفهٔ خود ضعیف‌تر از حد انتظار عمل کرده است. در پایان می‌توان گفت یافته‌های پژوهش فعلی با نتایج هِتک و راینر (٢٠١١)، مگوایر (٢٠٠٩)، ماهیو (٢٠٠٦)، سبحانی نژاد و مقدم (١٣٩٢)، عزیزی (١٣٨٨)، ظهیری (١٣٨٧)، جان نثاری (١٣٨٧) همخوانی دارد.

پیشنهادها

١-تاکید اصلی این تحقیق برارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان است. یعنی به بقیه شاخص‌های نظام آموزشی نظیر مدیر، معلم، دانش آموز، زمان، فضا و... توجه نشده است. تحقیقات بعدی می‌تواند این موارد را مورد مداقّه قرار دهد و آن‌ها را ارزیابی کند.

٢-در این تحقیق به ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با نظر به موضوع کارآفرینی از دیدگاه متخصصان پرداخته شده است و به ارتباط بین برنامه و

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

اثربخشی دوره‌های آموزش کارآفرینی توجه نشده است. می‌توان رابطهٔ بین این دو و به عبارتی (اثربخشی برنامه در آموزش کارآفرینی) را مبنای پژوهش قرار داد.

۳-این تحقیق با رویکرد تطبیقی انجام نشده است، می‌توان ارزیابی برنامهٔ درسی دورهٔ متوسطه شاخهٔ کار و دانش با نظر به موضوع کارآفرینی را در مقایسه با کشورهای برتر دنیا انجام داد تا به عنوان منبع اطلاعات مفید مطالعات آموزش کارآفرینی به عنوان مبنا قرار بگیرد.

منابع

- احمد پورداریانی، محمود. (۱۳۸۹). **کارآفرینی: نظریات، تعاریف، الگوها.** تهران: انتشارات پردیس.
- احمد پور داریانی، محمود و مقیمی، سید محمد. (۱۳۸۵). **مبانی کارآفرینی**. تهران: نشر فرا اندیش.
- بازرگان، عباس. (۱۳۸۰). **ارزشیابی آموزشی**. تهران: انتشارت سمت.
- جان نثاری، امیر. (۱۳۸۷). **ارزیابی اثربخشی دوره‌های کوتاه‌مدت آموزش مهارت-های کسب و کار**. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد. دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- خوب، علی اکبر؛ محمدزاده، کمال؛ کشاورز، محمد و علیدادی، محمدرضا. (۱۳۹۱). **بررسی تأثیر برنامه درسی کارآفرینی بر تمایلات کارآفرینانه هنرجویان سال سوم شاخه های فنی و حرفه ای و کار و دانش هنرستان های شهر داراب**. دومین کنفرانس دانشجویی کارآفرینی کشور، تهران: دانشگاه شاهد.
- رضائیان، علی. (۱۳۸۰). **مبانی سازمان و مدیریت**. تهران: انتشارات سمت.
- سبحانی نژاد، مهدی و مقدم، مینا. (۱۳۹۲). **تبیین ابعاد و مولفه های نگرش جامع کارآفرینی و تحلیل آن درمحتوای کتب درسی عمومی و تکمیل مهارت متوسطه کار دانش**. *رهبری و مدیریت آموزشی*. سال هفتم، شماره ۱، بهار، صص ۷۹-۵۵.
- صالحی، کیوان، زین آبادی، حسن رضا و کیامنش، علیرضا. (۱۳۸۵). **نگاهی تحلیلی بر عملکرد هنرستانهای کاردانش ، موردی از ارزشیابی کیفیت بروندادهای**

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

هنرستانهای کاردانش منطقه ۲ شهر تهران. *نوآوری های آموزشی*. سال پنجم. شماره ١٦، تابستان ، صص ١٦٤-١١٩.

- ظهیری، منصور. (١٣٨٧). **ارائه الگوی راه اندازی مراکزکارآفرینی در دانشگاه های تابعه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی**. رساله دکتری مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی ایران، تهران.
- عبدی زاده، حسین، نظری، ابوالفضل و اسدزاده، سمیه. (١٣٩١). **چگونگی تقویت روحیه کارآفرینی دانش آموزان مدارس متوسطه از طریق عناصر برنامه درسی**. دومین کنفرانس ملی دانشجویی کارآفرینی، تهران: دانشگاه شاهد.
- عزیزی، محمد. (١٣٨٨). **بررسی وضعیت آموزش کارآفرینی در دانشگاههای دولتی شهر تهران و ارائه الگوی آموزش کارآفرینی**. رساله دکتری علوم تربیتی. دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- علی محمدی، طاهره؛ مهرعلی زاده، یداله و شاهی، سکینه. (١٣٩١). **ارزیابی پایه ی سوم مقطع متوسطه ی نظری دخترانه ی شهر اهواز بر اساس الگوی نظری سیپ از دیدگاه دانش آموزان و دانش آموختگان**. *علوم تربیتی*. سال ١٩، شماره ٢، پاییز و زمستان، ص ١٨٨_١٦٧.
- فتحی واجارگاه، کوروش. (١٣٨٨). **اصول ومفاهیم برنامه درسی**.تهران: بال.
- کوثری، مریم. (١٣٨٧). **طراحی الگوی برنامه درسی مقطع کارشناسی با تأکید بر پرورش مهارت‌های کارآفرینی**. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی. دانشگاه آزاد اسلامی رودهن، رودهن.
- ملکی، حسن. (١٣٨١). **برنامه ریزی درسی (راهنمای عمل)**. تهران: انتشارات پیام اندیشه.
- ناطقی، فائزه؛ فقیهی، علیرضا و عبدالوند، شهربانو. (١٣٩٢). **تاثیر دوره های آموزشی کاردانش بر کارآفرینی دانش آموزان**. دومین کنفرانس بین المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، قم: دانشگاه پیام نور قم.
- یداللهی فارسی، جهانگیر. (١٣٨٤). **مدیریت و ارزیابی عملکرد کارآفرینی سازمانی**. *فرهنگ و مدیریت. شماره* ١٠، پاییز، صص ١٥٠-١٢٩.
- Galloway, L. & Brown, W. (2002). entrepreneurship education at university: a driver in the creation of high growth firms. *journal of education & Training*. Vol, 44 Nos 8/9, pp. 398-405.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

- Gentry, W. & Hubbard, R. (2004). entrepreneurship and household savings. manuscript Columbia. *Advances in Economic Analysis and Policy*, Volume4.Issue1. University Business School. New York.
- Gibb, A. (2007). Entrepreneurship: unique solutions for unique environments, is it possible to achieve this with the existing paradigm. *International Journal of Entrepreneurship Education* (IJEE). Vol 5, June.
- Hannon, P. (2007). enterprise for all? The fragility of enterprise provision across England's HEIs. *journal of Small Business and Enterprise Development*. Vol. 14 No. 2, pp. 183-210.
- Hatak, I. & Reiner, E. (2011). *Entrepreneurship education in secondary schools. Institute for Small Business Management & Entrepreneurship*. Austria: WU Vienna University of Economics and Business Augasse.
- Howard, S. (2004). *developing Entrepreneurial Potential in Youth: The Effects of Entrepreneurial Education and Venture. Creation*. University of South Florida Repot. pp. 3-17.
- Houston, K. & Mulholland, G. (2003). *Entrepreneurial Mathematics Graduates*. University of Ulster, Jordanstown, (mimeo).
- Jokela, S. (2010). *ENTREPRENEURSHIP EDUCATION IN VOCATIONAL EDUCATION IN FINLAND (Case Mänttä Regional Vocational Education Centre)*. Master's Thesis. Mänttä Regional Vocational Education Centre. Finland: Jyväskylä University of Applied Sciences.
- Kailer, N. (2005). *Evaluation of Entrepreneurship Education at Universities. University of Linz, Institute for Entrepreneurship and Organizational Development*. Freistaedter Strasse 307, A-4040 Linz.
- Maguire, M. (2009). *Evaluation of Program Concerning Education for Entrepreneurship. Working Paper OECD*. OECD Centre for Entrepreneurship. SMEs and Local Development (CFE).
- Mahieu, R. (2006). *Agents of Change and Policies of Scale. A policy study of Entrepreneurship and Enterprise in Education*. Doctoral thesis in Educational Work. Umeå University. Umeå, Sweden.
- Mathisen, T. Johansen, V & Mathisen, S. (2012). *Evaluation of Entrepreneurship in Education: A project between Junior Achievement Uganda and Junior Achievement – Young Enterprise Norway*. Østlandsforskning: Eastern Norway Research Institute.
- Myrberg, E. & Joakim, L.S (2013). *Entrepreneurship in school: Entrepreneurial attitudes among pupils in primary schools*. Degree Project in Innovation. School of Innovation, Design and Engineering. Malardaln University. Sweden.
- Nagel, T. & Larsen, A.K.(2013). *Entrepreneurship education Namibia (An Evaluation of the Implementation of Entrepreneurship Education*

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]

and the role of NAMAS). Working Paper, Quality Education Development. Oslo, Norway.

- Ongwae, G.J. (2013). *An Evaluation of Entrepreneurship Education Program in Kenya.* Jomo Kenyatta University of Agriculture and Technology. Nairobi.
- Oosterbeek, H. Praag, M. & IJsselstein, A. (2008). *The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurship Competencies and Intentions: An Evaluation of the Junior Achievement Student Mini-Company Program*. Institute for the Study of Labor Discussion Paper, No.3641.University of Amsterdam, August. Netherlands.
- OtterbOrg, A.A (2011). *entrepreneurial learning high school student's different ways to perceive entrepreneurial learning.* School of education and communication, Jönköping University. Swedish.
- Raymond, W.S. (2003). the learning need of high potential entrepreneur in Latin American. presented at the international. *Conference on Entrepreneurship in latin American Lamar Weinde*, chip October.
- Smith, A.J., Collins, L.A. & Hannon, P.D. (2006). Embedding new entrepreneurship programs in UK higher education institution, *journal of Education & Training*. NO8. pp. 555-567.
- Tung, L.C. (2011) *The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Intention of Engineering Students*. Ph.D. Thesis of Manufacturing Engineering and Engineering Management. City University of Hong Kong. Hong Kong.
- Venkatraman, S.S. (2000). The pedagogical side of entrepreneurship theory. *Journal of Business Venturing*, Vol. 16 No. 2, pp. 17-101.
- Župerka, A. (2010). *Development of students Entrepreneurship Education in Lithuania*. Ph.D. Thesis. Social. Sciences, Management and Administration. VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY. LITHUANIA.

[Downloaded from system.khu.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.18869/acadpub.cstp.3.6.143]